

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради Бердянського
державного педагогічного
університету

від 25 серпня 2016 року
(протокол № 1)

ПОЛІФОНІЯ

ПРОГРАМА
обов'язкової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра

спеціальності О14 Середня освіта (Музичне мистецтво)

2016 рік

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат педагогічних наук, доцент Матвеева О.В.

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету “ 16 ” червня 2016 року, протокол № 8

ВСТУП

Програма вивчення обов'язкової навчальної дисципліни «Поліфонія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня бакалавр, галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є коло питань, що стосуються напрямів і форм розвитку поліфонічного складу в парадигмі українського і світового музичного мистецтва.

Міждисциплінарні зв'язки: Для реалізації професійного спрямування навчання слід використовувати міждисциплінарні зв'язки з іншими музичними дисциплінами – теорія музики та сольфеджіо, хорознавство, хоровий клас, практикум інструментально-виконавської підготовки (оркестровий клас, основний/додатковий музичний інструмент, підготовка концертних номерів).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Поліфонія» є ознайомлення студентів з основами поліфонічного багатоголосся, світовою поліфонічною музикою, правильним розумінням і сприйманням поліфонії та доцільним використанням знань в процесі музичного навчання і виховання.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Поліфонія» є

- формування знань з основ історії, теорії та основних закономірностей поліфонічного багатоголосся;
- ознайомлення з основними етапами еволюції поліфонічних форм і жанрів європейської та вітчизняної музики;
- розширення уявлень студентів про світову та вітчизняну поліфонічну музику;
- формування вмінь самостійного аналізу поліфонічних творів;
- формування вмінь створення елементів поліфонічних форм.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей:

ЗК 4. Системні

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Здатність використовувати набуті знання, вміння та навички для вирішення професійних завдань, виходячи з конкретних практичних ситуацій.

Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ФК 3. Музикознавча

Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності музичного мистецтва, усвідомлювати його художньо-естетичну природу.

ФК 4. Музично-виконавська

Здатність здійснювати виконавську діяльність на базі професійних знань та навичок гри на музичному інструменті, сольного та хорового співу, хорового диригування, оркестрової та ансамблевої гри.

Та демонструвати такі результати навчання:

ПРН 12. Застосовувати професійні знання, вміння та навички для розв'язання практичних завдань, що виникають під час педагогічної діяльності та у повсякденному житті.

ПРН 17. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

ПРН 18. Демонструвати наявність спеціальних музичних здібностей, таких як звуковисотний і тембровий слух, відчуття ритму, музична пам'ять, загальна музикальність.

ПРН 19. Здійснювати слуховий аналіз, підбирати мелодії в межах програми загальноосвітньої школи і акомпанемент до них, транспонувати, перекладати і аранжувати невеликі за обсягом хорові та інструментальні твори для різного складу виконавців.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин /3 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1.

Огляд поліфонічного мистецтва епохи Середньовіччя. Предмет та завдання курсу. Багатоголосся. Визначення поняття «поліфонія». Особливості поліфонічного складу. Поліфонія як ансамбль рівноправних голосів. Типи фактури в багатоголосній тканині, їх інтеграція. Поліфонічний виклад – найбільш рання форма багатоголосся в народній і професійній європейській музичній культурі. Історичні етапи розвитку західноєвропейської поліфонії. Темі і образи поліфонічної музики. Основні поліфонічні жанри. Середньовіччя і ранні форми багатоголосся. Григоріанський хорал.

Характеристика епохи. Середньовіччя як великий перелом, ідейний переворот. Роль християнської церкви в освіті і вихованні людини. Вплив релігії на розвиток мистецтва в області архітектури, живопису, музики. Етапи розвитку Середньовічного мистецтва: Візантія, Західна і Центральна Європа, романське і готичне мистецтво. Музичне мистецтво раннього Середньовіччя, григоріанський хорал, григоріанський спів. Створення системи нотації, реформа Гвідо Аретинського. Области розвитку музичного мистецтва: професійне церковне і народне, творчість трубадурів. Останній період Середньовіччя – Епоха «Ars Nova» (XIV ст.). Створення першої авторської меси. Творчість Гійома де Машо.

Тема 2.

Огляд поліфонічного мистецтва епохи Відродження. Епоха Відродження (XV – XVI ст.) як вершина розвитку багатоголосся. Храм – осереддя синтезу всіх мистецтв, всіх сфер духовного життя. Жанри духовного і світського багатоголосся – меса і мадригал. Перша вершина розвитку поліфонії: Нідерландська і Італійські композиторські школи (Рим, Венеція).

Тема 3.

Огляд поліфонічного мистецтва епохи Бароко. Епоха Бароко: «вільний стиль» і становлення фуґи. Нові ідейно-художні ідеали. Народження гомофонії і жанру опери. Співіснування поліфонії і гомофонії. Створення нових поліфонічних жанрів: ричеркара, прелюдії і фуґи, фантазії, чакони, пасакалії. Новий розквіт поліфонії (1 половина XVIII

ст.) – творчість І. Баха і Г. Генделя. Форма фуги як підсумок розвитку поліфонії від IX до XVIII ст.

Тема 4.

Огляд поліфонічного мистецтва епохи Класицизму. Розквіт гомофонних форм і жанрів (2 половина XVIII – XIX ст.). Взаємопроникнення поліфонічних і гомофонних принципів мислення – композитори віденської класичної школи. Особливості поліфонії епохи класицизму. Фуговані форми XVIII–XIX століть: автори, твори. Поліфонічні твори В. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шуберта, І. Брамса, С. Франка і ін. Нові риси поліфонії епохи класицизму.

Тема 5.

Огляд поліфонічного мистецтва епохи Романтизму. Особливості поліфонії епохи романтизму. Нові риси поліфонії епохи романтизму.

Тема 6.

Огляд поліфонічного мистецтва XX–XXI століття. XX століття – новий зліт поліфонії, відродження старовинних поліфонічних форм. Поліфонічні жанри в музиці XX століття. Західноєвропейська поліфонічна музика XX століття. Риси контрастної і імітаційної поліфонії в творах Г. Малера, Б. Бартока, О. Мессіана, М. Равеля, К. Дебюссі. «Гра тональності» П. Хіндемита. Звернення до поліфонії строгого стилю в творах А. Веберна, І. Стравінського.

Тема 7.

Поліфонія Й.С. Баха. Поліфонія Г.Ф. Генделя.

Тема 8.

Поліфонія Й. Гайдна. Поліфонія В.А. Моцарта. Поліфонія Л. Бетховена.

Тема 9.

Первісні та розвинені типи українського народного багатоголосся. Характерні особливості багатоголосся української народної пісні. Підголоскова поліфонія в українській народній музиці. Творчий характер виконання. Усний побут. Українська народна пісня в творчості українських композиторів (опера, жанри інструментальної і симфонічної музики). Особливості підголоскового багатоголосся. Характерні особливості підголоскового голосоведіння протяжних і швидких пісень (двоголосся). Поліфонізація народної пісні. Підголоскова поліфонія. Особливості підголоскової поліфонії. Прийоми розвитку, лад і інтерваліка. Будова пісень і поєднання голосів.

Тема 10.

Мелодика строгого письма. Строгий стиль і його особливості. Особливості «строного стилю»: лади, ритміка, інтерваліка.

Тема 11.

Простий і складний контрапункт. Складний контрапункт і його різновиди. Вертикально-пересувний контрапункт. Схема перестанови голосів у вертикально-рухомому контрапункті. Цифровий еквівалент інтервалів. Горизонтально-пересувний контрапункт. Правила складання контрапункту первинного і похідного з'єднань. Удвічі-пересувний контрапункт.

Тема 12.

Контрастна поліфонія. Контрастна поліфонія: «суворий стиль» або «суворе письмо». Контрапункт, типи контрапункту. Простий контрапункт, правила з'єднання двох голосів в суворому стилі. Особливості складного контрапункту. Роль контрапунктичних перетворень в розвитку твору.

Тема 13.

Вокально-хорові та інструментальні жанри поліфонії строгого письма.

Мотет, канон, меса, мадригал, фротоло, вілланела, балада, шансон. Естампі, капричіо, фантазія, тієнто, канцона, ричеркар, прелюдія.

Тема 14.

Мелодика вільного письма. Вільний стиль, його особливості. Вільний стиль: тематизм, тональний план, способи розвитку теми. Поліфонічний і гомофонний склад музики. Два типи поліфонії західноєвропейської музики: контрастна і імітаційна.

Тема 15.

Імітаційна поліфонія. Визначення імітаційної поліфонії, її види і способи перетворення теми. Канон і його різновиди. Види імітації. Види канону. Поняття «імітація». Головні складові імітаційної техніки: тема відповідь, протискладення. Види імітації. Імітаційно-поліфонічні форми. Канон і його різновиди. Способи запису канону.

Тема 16.

Імітаційно-поліфонічні форми вільного стилю. Поліфонічна форма інвенція, 2-х – 3-х голосні інвенції Баха. Поліфонічна форма ричеркар. Поліфонічна форма фуга.

Тема 17.

Зміст і будова фуги. Будова фуги, її різновиди. Поліфонія І.С. Баха: образний лад і тематизм. Фуга як вища форма імітаційної поліфонії. Структура три і двочастинної фуги. Особливості поліфонічної музики І.С. Баха: образний лад і тематизм; фуги для хору, фортепіано, органу; біблейська символіка в хоралах і інструментальних циклах. Поняття «фуга» як віддзеркалення сенсу жанру і форми. Фуга – вища поліфонічна форма, її ідейно-художній сенс. Біблейські сюжети – основа поліфонічних творів І. Баха. Символіка музики І. Баха, музично-риторичні фігури. Тайнопис музики І. Баха, сакральні знаки, слова і числа. Класифікація фуги. Будова фуги: 3-частинна форма, експозиція, різновиди експозиції, розвиваюча частина і реприза. Різновиди будови фуги: 2-частинні, одночасні, рондообразні, з ознаками варіаційності, з рисами сонатності, складні фуги – на дві, три теми. Характеристика теми, види відповідей, типи протискладення, інтермедії. Прийоми розвитку теми і поліфонічного перетворення.

Тема 18.

Еволюційний розвиток фуги. Художній і структурний аналіз фуг Баха з «ДТК». Аналіз поліфонічних циклів: І. Баха «Музичне приношення», «Мистецтво фуги». Художній і структурний аналіз творів Баха і віденських класиків. Художній і структурний аналіз творів. Аналіз поліфонічних творів композиторів ХХ століття. Аналіз поліфонічних циклів Д. Шостаковича «24 Прелюдії і фуги»; Р. Щедріна «24 Прелюдії і фуги»; П. Хіндемита «Ludus tonalis». Поліфонічні цикли. Бесіда про поліфонію з аудиторією. Поліфонія російської школи до М. Глинки: хорові твори Д. Бортнянського, М. Березовського. Поліфонія в творчості М. Глинки, П. Чайковського, С. Рахманінова, С. Прокоф'єва. Цикли прелюдій і фуг Д. Шостаковича, Р. Щедріна. Структура і зміст бесіди про поліфонічний твір.

3. Рекомендована література**Базова**

1. Дубравская Т.Д. Полифония / Т.Д. Дубравская – М., 2008. – 360 с.
2. Евдокимова Ю. Учебник полифонии / Ю. Евдокимова – М., 2000. – 157 с.
3. Матвеева О.В. Навчальний посібник «Поліфонія» (за кредитно-трансферною

- системою) / О.В.Матвеева. – Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2014. – 181 с.
4. Мюллер Т. Полифония / Т. Мюллер – М., 1989. – 336 с.
 5. Осипова В.Д. Полифония / В.Д. Осипова – О., 2006. – 133 с.
 6. Ройтерштейн М. Практическая полифония: Учебно-методическое пособие для музыкальных факультетов / М.И. Ройтерштейн – М., 1998. – 158 с.
 7. Фрайонов В. Учебник полифонии / В. Фрайонов – М., 1987. – 207 с.

Допоміжна

1. Берченко Р. В поисках утраченного смысла / Р. Берченко – М., 2005. – 351 с.
2. Должанский А. 24 прелюдии и фуги Д. Шостаковича / А. Должанский – Л., 1970. – 258 с.
3. Друскин М.С. Иоганн Себастьян Бах / М.С. Друскин – М., 1982. – 383 с.
4. Костенко В. Музикознавчі праці, статті, матеріали (до 100 – річчя від дня народження) / В. Костенко – К., 1996. – 67 с.
5. Конюс Г. Курс контрапункта строгого письма в ладах / Г. Конюс – М., 1930. – 85 с.
6. Кушнарёв Х. О полифонии / Х. Кушнарёв – М., 1971. – 75 с.
7. Леонова Е. Полифоническое сольфеджио. Учебное пособие / Е. Леонова – Л., 1990. – 65 с.
8. Ливанова Т. История западноевропейской музыки до 1789 года (Эпоха Возрождения: Учебник в 2-х тт. Т.1 / Т. Ливанова – М., 1983. – 107 с.
9. Лихачёва И. 24 прелюдии и фуги Р. Щедрина / И. Лихачёва – М., 1975. – 111 с.
10. Побережна Г.І., Щериця Т.В. Загальна теорія музики / Г.І. Побережна, Т.В. Щериця – К., 2004. – 303 с.
11. Степанов А. Полифония / А. Степанов, А. Чугаев – М., 1972. – 112 с.
12. Юцевич Ю. Словарь музыкальных терминов / Ю. Юцевич – К., 1988. – 262 с.

4. Методи навчання:

- 1) За джерелом інформації:
 - Словесні: лекція (традиційна, проблемна), пояснення, розповідь, бесіда.
 - Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
 - Практичні: вправи.
- 2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.
- 3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.
- 4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою.
- 5) Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:
- 6) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

6. Система оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BС (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7. Додаткова інформація _____